

ŠIMUN JURIŠIĆ

(1942.-2010.)

IN MEMORIAM

Nakon kratke bolesti, 31. kolovoza 2010., u 68. godini života u Splitu je preminuo umirovljeni profesor Sveučilišta u Zadru, književni i kulturni povjesničar i publicist Šimun Jurišić. Pokopan je 3. rujna 2010. na splitskom groblju Lovinac.

Šimun Jurišić rođen je 4. rujna 1942. godine u Splitu, gradu u kojem je proveo djetinjstvo i mladost, završio osnovnu školu i klasičnu gimnaziju, gradu s kojim je ostao povezan do konca života - ne samo obitavanjem u njemu, nego i svojim bibliotekarskim te publicističkim i znanstvenim radom. U profiliranju njegova životnoga, posebice kulturnog i znanstvenog, habitusa znatnu su ulogu imale i zagrebačka i zadarska sredina; uz Zadar je, po ocu (književniku Petru Jurišiću), vezan podrijetlom i (kasnije) sveučilišnom karijerom. Prvu akademsku naobrazbu stekao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je diplomirao komparativnu književnost. Po završetku studija zapošljava se kao knjižničar u Znanstvenoj knjižnici u Splitu; na tom radnom mjestu ostaje do 1990. godine. Radeći kao bibliotekar, počinje se baviti i publicističkim i znanstvenim radom. Godine 1980. doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru temom *Splitsko kazalište od godine 1893. do 1941.*; disertacija je kasnije (2008. godine, u Splitu) objavljena kao knjiga. Stekavši doktorat znanosti od 1990. počinje raditi na Filozofskom Fakultetu u Zadru, na tadašnjem Odsjeku za hrvatski jezik i jugoslavenske književnosti. Kao docent, potom i kao izvanredni profesor, više je godina predavao kolegije Srpska i crnogorska književnost te Književnost u BiH; po bolonjskoj reformi studija predavao je izborne kolegije Hrvatski književni povjesničari, Hrvatski književni časopisi do 1941., Petar Petrović Njegoš; bio je i mentorom velikog broja diplomskih radnji iz tih kolegija. Uz nastavničke poslove, na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost pri Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru u akademskoj godini 2006./2007. vršio je i funkciju predstojnika Odsjeka. Navršivši šezdeset pet godina života, umirovljen je kao znanstveni savjetnik, izvanredni profesor, ali i po umirovljenju, tijekom dvije akademske godine, nastavlja nastavničku djelatnost kao vanjski suradnik Sveučilišta u Zadru.

S nastavničkim radom profesora Jurišića usko su povezani i njegovi znanstveni interesi koji su uglavnom bili usmjereni na proučavanje književne povijesti i povjesničara (hrvatskih i srpskih), književne kritike (hrvatske i srpske) te povijesti kazališta, o čemu svjedoče njegove knjige, od kojih su najznačajnije *Na tragu Ive Andrića* (Split, 2004.), *Na tragu Miroslava Krleža* (Split, 2006.), *Na tragu Milana Begovića* (Split, 2007.) i *Splitsko kazalište od godine 1893. do 1941.* (Split, 2008.) te radovi publicirani u hrvatskim i srpskim književnim te znanstvenim časopisima i zbornicima (*Maruliću, Hrvatskoj reviji, Kolu, Književnoj istoriji* itd.). U Jurišićevu književnoznanstvenom radu posebno je naglašena sklonost prema obradi lika i djela povjesničara, teoretičara i komparatista iz bliže i dalje hrvatske i srpske prošlosti – od Đure Šurmina, Kerubina Šegvića, Dragutina Prohaske, Vinka Lozovine, Mate

Ujevića i Antuna Barca do Vice Zaninovića i Emila Štampara; Jovana Skerlića, Bogdana Popovića, Velibora Gligorića, Milorada Flegara i drugih.

Sklonost ka proučavanju književne i uopće kulturne povijesti potvrdio je svojim leksikografskim radom (autor je više bibliografskih jedinica u *Leksikonu hrvatskih pisaca*, *Hrvatskom biografskom leksikonu*, *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* i u *Hrvatskoj enciklopediji*), a pokazuje je i u plodnom publicističkom radu, posebice u nizu od više od tisuću životopisa zapaženih (nekih i zaboravljenih) ličnosti, uglavnom iz južnohrvatske kulturne baštine 19. i 20. stoljeća, sakupljenih u osam knjižica matoševski nazvanih "iverjem" (*Splitsko iverje*, *Dalmatinsko iverje*, *Jadransko iverje*, *Liječničko iverje* itd.). Znatan prilog poznavanju povijesti hrvatske kulture dao je i knjigama općekulturnoga popularnog karaktera: *Zaboravljeni svećenici – životopisi* (Split 1995.; 2008.), *Glasoviti hrvatski govori* (Split, 2008.), *Hrvati u europskim gradovima* (Split, 2008.), *Glasoviti Splićani i osobe iz splitske prošlosti* (Split, 2008.), *Glasoviti Zadrani i osobe iz zadarske prošlosti* (Zadar, 2009.) i dr.

Hrvatsku kulturu profesor Jurišić obogatio je i prikazima brojnih kazališnih predstava; neumorno prateći kazališna zbivanja u Splitu, Dubrovniku i Zagrebu, objavio je oko stotinu novinskih osvrti na njih (u *Vjesniku*, *Borbi* i *Književnim novinama*). Koliko su Jurišićevi kulturološki interesi bili široki, svjedoče i njegovi brojni, zanimljivo pisani vodiči kroz europske gradove – Rim, Atenu, Pariz, Beč, Prag, Budimpeštu, Veneciju i dr.

Svojim znanstveno-nastavničkim te publicističkim i povijesno-kulturološkim radom prof. dr. sc. Šimun Jurišić i sam je postao jednim od "glasovitih Splićana... Zadrana ... Hrvata", što ih je tako rado proučavao i o njima pisao. U sjećanju generacija studenata kojima je predavao i kolega s kojima je radio ostaje neizbrisiv trag ne samo njegova rada, nego i trag njegove vedrine, prijateljski otvorenih susreta i pomirljivosti. Neka mu je za to hvala. Neka počiva u miru nebeskih vedrina.

Zvezdana Rados

BRANKO FRANOLIĆ

(2. VII. 1925 – 11. I. 2011)

IN MEMORIAM

Višestruka je praznina koju je Branko Franolić ostavio svojim odlaskom: izgubili smo ugledna jezikoslovca, bibliografa, profesora na brojnim inozemnim sveučilištima, neumorna promicatelja hrvatskog jezika i hrvatske književnosti u inozemstvu. Upravo zbog toga što je profesionalno djelovao izvan granica Hrvatske, za nju je učinio neobično mnogo; upravo zbog toga što je djelovao izvan matične sredine, u njoj je, nažalost, sve donedavno bio relativno slabo poznat.

Branko Franolić rođen je u Rijeci 1925. godine, maturirao je u Zagrebu 1944, a zatim je u istom gradu, na Filozofskom fakultetu, upisao studij engleskoga, francuskog i talijanskog jezika te južnoslavenskih književnosti. Studij je kao stipendist nastavio 1952. godine u Velikoj Britaniji, najprije u Harlech College u Walesu, a zatim na Sveučilištu u Cambridgeu. Iste je godine zatražio i dobio politički azil, te je većinu života proveo u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Kanadi. Od 1953. do 1957. studirao je englesku i američku povijest, filologiju i civilizaciju na visokom učilištu Slobodne Europe u Strassbourgu, gdje je 1957. godine diplomirao anglistiku i amerikanistiku. Doktorirao je na francuskoj Sorboni 1977. tezom *Les mots d'emprunt français en croate*. Od 1958. do 1975. na raznim je državnim školama u Francuskoj predavao engleski i francuski, a 16 godina radio je i na uglednom Sveučilištu René Descartes, Sorbonne. Od 1974. ponovno je u Engleskoj, gdje radi kao profesor francuskog jezika i književnosti na Beverley College u New Maldenu (Surrey). Od 1990. predaje francusku lingvistiku i hrvatski jezik na Atkinson College, Sveučilište York u Torontu (Kanada). Godine 1994. izabran je za dopisnoga člana HAZU, a 1996. dobio je nagradu Ine za promicanje hrvatske kulture u svijetu. Preminuo je u Londonu, 11. siječnja 2011.

Franolićev rad može se okupiti oko nekoliko tematskih središta. Prvo od njih pripada jezikoslovlju, a tiče se istraživanja riječi i oblika francuskog podrijetla u hrvatskom jeziku te njihova fonološkog, morfološkog i sintaktičkog prilagođavanja hrvatskom sustavu. Još prije doktorata objavio je knjigu *L'influence de la langue française en Croatie, d'après les mots empruntés* (Pariz, 1975); njezin podnaslov glasi *Aspect socio-historique*, a ovdje ga ističemo jer mnogo govori o rasponu Franolićevih interesa: na oko 160 stranica aktor tu daje temeljit pregled povijesnih, kulturnih (napose književnih), obrazovnih, pa i turističkih veza Hrvatske i Francuske, od 8. stoljeća pa do najnovijih vremena. O vrijednosti njegovih leksikoloških studija govori podatak da je spomenuta disertacija, kada je objavljena tiskom, odmah bila popraćena nizom recenzija u uglednim glasilima s obje strane oceana (*Canadian Slavonic Papers*, *Vox Romanica*, *Zeitschrift für Balkanologie* i dr.). O leksičkim i sociokulturnim aspektima francuskog utjecaja u Hrvatskoj te o drugim temama Franolić je višeputno pisao u nizu uglednih inozemnih časopisa: *Lingua* (Amsterdam), *Linguistics* (The Hague), *Die Welt der Slaven* (München), *Annali dell'Istituto universitario orientale* (Napulj), *Journal of Croatian Studies* (New York).

Drugo je važno područje njegova rada povijest hrvatskog jezika. Još 1972. objavio je u Parizu prvu knjigu iz te tematike: *La langue littéraire croate: aperçu historique*, koja je ubrzo prevedena na švedski (*Det kroatiska litterära språket: en historisk översikt*, Lund, 1975). Na engleskom je objavljena 1980. pod naslovom *A Short History of Literary Croatian*, da bi se 1984. pojavila proširena inačica: *An Historical Survey of Literary Croatian*. Nedavno je tiskano Franolićevo djelo slična naslova, ali očito ažurirana sadržaja, *A Historical Outline of Literary Croatian* (Zagreb – London, 2008); o njemu je recenzentica Anđela Frančić napisala kako nadmašuje puki povijesni obris, te u svojem znanstvenom aparatu nudi čitatelju obuhvatan pregled filološkog istraživanja u posljednja dva stoljeća, ujedno ga obavješćujući o društvenim i političkim sastavnicama koje su utjecale na standardizaciju hrvatskoga jezika. Ta je bogato ilustrirana knjižica iznimno korisna upravo zbog svoje preglednosti i kratkoće, te zbog same činjenice da je napisana na engleskom jeziku. Neumorno se zalažući za afirmaciju hrvatskoga jezika, Franolić je u Parizu 1988. objavio sociolingvističku studiju *Language policy in Yugoslavia, with special reference to Croatian*. U ovom kontekstu spomenuti je i njegov rad "The development of literary Croatian and Serbian", koji je izišao u enciklopedijskom djelu *Language reform: history and future* (ur. I. Fodor i C. Hagège, sv. 2, Hamburg, 1983).

Trećim ključnim područjem Franolićeva znanstvenog i stručnog djelovanja treba bez dvojbe smatrati njegove prinose na području bibliografije. Svjestan temeljne važnosti bibliografskih podataka, on je zapazio koliko su za hrvatski jezik i književnost oni još uvijek nepotpuni, kako ne postoji pregled djela takve tematike u velikim inozemnim knjižnicama te kako je i ono što postoji slabo poznato čitateljima, naročito onima u inozemstvu. Franolićeva knjiga *A bibliography of Croatian dictionaries* (Pariz, 1985) prvi je pokušaj kronološkoga pregleda hrvatskih rječnika kroz povijest. Slijedi niz djela o hrvatskim knjigama u Britanskoj knjižnici: nakon sveska *Croatian glagolitic printed texts in the British Library General Catalogue* (1994), Franolić je sastavio i objavio retrospektivnu bibliografiju knjiga hrvatskih pisaca i onih stranih auktora čija se djela odnose na Hrvate i na Hrvatsku, tiskanih u rasponu od XVI. stoljeća do naših dana: *Books on Croatia and Croatians recorded in the British Library General Catalogue*, u tri sveska (1996, 1999, 2000). U kontaktima sa stranim kolegama, osobito onima neolatinističke struke, neobično se korisnom pokazala (što može osobnim iskustvom posvjedočiti pisac ovoga nekrologa) Franolićeva knjiga *Works of Croatian Latinists recorded in the British Library General Catalogue* (objavljena 1997, te u proširenu izdanju 1998. godine). Tu je zabilježeno i opisano oko 200 naslova u približno 250 izdanja i u tristotinjak primjeraka, iz pera 69 hrvatskih latinista, od 12. do 20. st., tj. od Hermana Dalmatina (rukopis *De essentiis* iz 14. st.!) do Tona Smerdela (*Pontes lucentes. Carmina Latina*). Prije glavnoga, bibliografskog dijela Franolić je u knjigu uvrstio svoj uvod – solidno napisan povijesni pregled hrvatskoga latinizma na tridesetak stranica, pod naslovom "Latin as a literary language among the Croatians". Vrijedno je spomena (i pohvale) da je nakladnik, Hrvatski informativni centar, knjigu učinio u cijelosti dostupnom na mreži (URL: <http://hic.hr/books/latinists/01latin.htm>). Svojevrsna pak sinteza bibliografskoga Franolićeva djelovanja jest metabibliografija *A survey of Croatian bibliographies 1960-2003* (2004). Osim općeg povijesnog uvoda, auktor je tu uz pojedine tematske skupine bibliografija zabilježenih u njegovu pregledu

("Bibliografije regionalnog i lokalnog značaja", "Hrvatske publikacije u inozemstvu / Bibliografije emigrantske literature", "Bibliografije pojedinih časopisa" itd.) dao kratak osvrt na povijest te bibliografske vrste u Hrvatskoj.

Svakako treba spomenuti Franolićeve knjige posvećene dvojici iznimnih Hrvata. Iako ne pripadaju opisanim glavnim područjima, one posvjedočuju širok obzor auktorovih interesa te njegovo stalno nastojanje da se međunarodna javnost bolje upozna s prinosima što ih je Hrvatska dala svjetskom kulturnom i znanstvenom naslijeđu. Monografija o pioniru europske indologije Filipu Vezdinu (1748-1806) objavljena je najprije u Londonu 1991 (*Filip Vezdin's contribution to Indic studies at the turn of the 18th century in Europe*) te u Velletriju 2005. (*Paolino di San Bartolomeo, pioniere dell'indologia nell'Europa di fine settecento*). Znamenitom matematičaru, fizičaru, astronomu i pjesniku Ruđeru Boškoviću posvetio je Franolić knjigu *Bošković in Great Britain* (New York, 2002).

Zamjetno je – i samo po sebi dostatno rječito – da se Franolićevo ime počinje pojavljivati u domaćoj periodici i nakladništvu tek nakon 1990. Uz nekoliko knjiga, što ih je u posljednja dva desetljeća svojega života tiskao u Hrvatskoj, o raznim je aspektima leksičkog posuđivanja iz francuskoga objavljivao radove u *Suvremenoj lingvistici* (Zagreb, 1996) i u *Raspravama Instituta za jezik i jezikoslovlje* (Zagreb, 1997-98, 2000); o Filipu Vezdinu objavio je studiju u časopisu *Riječ* (Rijeka, 2006).

Velika je Franolićeva zasluga što je svojim knjigama i člancima objavljenima na engleskom, francuskom, švedskom i talijanskom ustrajno rasvijetljavao hrvatsku jezičnu problematiku u inozemnim slavističkim krugovima i u najširoj javnosti zapadne Europe. Time je pridonio otporu spram jezičnom unitarizmu u bivšoj Jugoslaviji, pomogao je afirmaciji svijesti o autonomiji hrvatskog jezika, ali i širenju spoznaje o pravu hrvatskoga naroda na političku i državnu samostalnost. Napose su njegovi radovi o francusko-hrvatskim kulturnim vezama, o golemoj baštini hrvatskoga latinizma te o znamenitim Hrvatima pridonijeli da se svjetska javnost bolje upozna s hrvatskom poviješću, identitetom i kulturnom baštinom. Ne samo rezultatima svojega rada nego i jasnom sviješću o stalnoj potrebi tovrskih nastojanja, Branko Franolić vlastitim je primjerom pokazao kako se može istodobno biti i građanin svijeta i domoljub.

Spomenimo na kraju još jedan oblik njegova rada, samo naizgled nevažan, kojim je još jednom dao nasljedovanja vrijedan *exemplum*. U razgovoru prigodom dodjele Inine nagrade za promicanje hrvatske kulture u inozemstvu istaknuo je: "Knjige, ponavljam, treba nabavljati i dostavljati inozemnim knjižnicama, što ja neprestano i radim jer je to dio moga posla." Uz pozamašan niz njegovih vlastitih svezaka, koji se nalaze na policama ne desetaka, nego stotina knjižnica diljem svijeta, pamtit ćemo ga i po tom obliku tiha, samozatajna i ustrajna rada za dobrobit struke i domovine.

Bratislav Lučin

LUKA VUKOJEVIĆ

IN MEMORIAM

24. lipnja 2011. u 56. godini života, nakon duge i nemilosrdne bolesti, umro je istaknuti hrvatski jezikoslovac dr. sc. Luka Vukojević.

Luka Vukojević rođen je 7. prosinca 1955. u Šipovači. Osnovnu je školu polazio u rodnome mjestu, a gimnaziju u obližnjemu Ljubuškom. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu 1979. godine završio je studij kroatistike i filozofije. Godinu je dana radio u Školi za strane jezike u Zagrebu, a potom od 1980. do 1987. na Pedagoškome fakultetu u Osijeku kao asistent na kolegiju Metodika nastave hrvatskoga književnog jezika. Od 1987. do 1991. godine bio je lektor hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Toulouseu u Francuskoj. Od listopada 1991. do umirovljenja, nekoliko mjeseci prije smrti, radio je u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Godine 1985. magistrirao je s temom iz sintakse nezavisnosloženih ustrojstava (Lingvometodički pristup nezavisnosloženoj rečenici). Disertaciju pod naslovom Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnome jeziku, izrađenu pod vodstvom prof. dr. Ive Pranjkovića, obranio je u srpnju 2005.

Najveći je dio svojega znanstvenoga djelovanja Luka Vukojević ostvario u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U Odjelu za standardni jezik bavio se u prvome redu normativistikom i standardologijom te sintaksom. Jedan je od izvršnih urednika Hrvatskoga jezičnoga savjetnika (1999.) te autor najvećega njegova dijela. Godinu dana prije njegove smrti objavljena je u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje knjiga Jezični savjeti koju je napisao u suautorstvu s Lanom Hudeček i Milicom Mihaljević, a u kojoj se donosi pregled izabranih savjeta koje su tijekom godina davali članovi institutske službe za jezično savjetovanje. Jezično savjetovanje bila je djelatnost kojom se bavio predano i sa strašću čovjeka koji beskrajno voli svoj hrvatski jezik. U Institutu Luka je bio osoba kojoj su se stariji suradnici obraćali s pouzdanjem kad su imali kakvih, osobito naglasnih, jezičnih dvojba, a mlađi su suradnici bez zadržke vjerovali njegovim napatcima. Na poslovima jezičnoga normiranja surađivao je i sa Zavodom za norme te uvelike pridonio uređivanju nazivlja određenih struka i područja. Zbog teške je bolesti na bolovanje otišao u vrijeme kad je radio na sastavljanju abecedarija za normativni rječnik hrvatskoga jezika. Njegove će napomene biti dragocjene u daljnjemu radu na rječniku.

Drugo područje na kojemu je radio podjednako predano bila je sintaksa hrvatskoga jezika, na što upućuju i njegov magistarski i doktorski rad. S područja sintakse objavio je, sam i u suautorstvu, velik broj radova, a kao najvažniji njegov doprinos proučavanju hrvatske sintakse svakako valja spomenuti njegovu disertaciju o izražavanju posljedičnih odnosa u hrvatskome jeziku koja je 2008. godine objavljena u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Smrću Luke Vukojevića hrvatsko je jezikoslovlje izgubilo iznimno nadarena jezikoslovca, jednoga od najboljih poznavatelja standardnojezične norme i vrsnoga sintaktičara. Zaposlenici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje izgubili su dragoga kolegu, suradnika i prijatelja iz čijih će djela i dalje učiti.

Lana Hudeček

MILIVOJ ZENIĆ

(ŠIBENIK, 14. VIII. 1953 – ŠIBENIK, 20. XI. 2011)

Vijest o smrti Milivoja Zenića, kao što obično dolaze takve vijesti, došla je neočekivano. Izenadila je sve koji smo ga poznavali, češće ili rjeđe ga susretali ili se s njim družili. Još dan prije smrti radio je punom parom i u svojem stilu, planirao neke nove aktivnosti. Svatko tko je imao prigode sresti ga jednom ili više puta u životu, ne će ga moći zaboraviti. Plijenio je svojom pojavom, energijom, erudicijom. Bio je vrhunski stručnjak, knjižničar, kulturni djelatnik, pisac. Njegova javna biografija u nerazmjeru je s njegovom produkcijom, njegovim životnim postignućima. Mediji su zabilježili jedva nekoliko redaka: rođen je u Šibeniku 1953. gdje je završio gimnaziju. Filozofiju i komparativnu književnost diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i odmah nakon završetka studija vratio se u rodni grad i zaposlio u Gradskoj knjižnici Juraj Šižgorić gdje je proveo cijeli svoj radni vijek. Ravnateljem Knjižnice bio je od 1984. do smrti, a 2005. je uspio ovu instituciju preseliti na najljepše mjesto u gradu Šibeniku, na Poljanu, odnosno u preuređenu zgradu arhitekta Ivana Vitića (također Šibenčanina), koja je ranije bila Dom JNA. Knjižnica je postala središnje mjesto kulturnog života grada, sastajalište i okupljalište svih generacija građana, svih socijalnih slojeva, mjesto promocija, izložbi, koncerata, predavanja...

Pokrećući izdavačku djelatnost Knjižnice početkom devedesetih, lošim vremenima usprkos, dok su po Šibeniku padale granate, uspio je u dvadesetak godina objaviti više od stotinu naslova u nekoliko knjižnih nizova posvećenih zanemarenoj "baščini". Uz tu, nosivu biblioteku, množili su se naslovi u knjižnici Lastovanja, knjižnici Uštap, knjižnici Faust, Bibliographii Sibenicensis i seriji Monografije. U tim knjižnicama surađivali su i objavljivali svoje radove ugledni znanstvenici i stručnjaci iz cijele Hrvatske, koje je upravo on pronalazio i angažirao. Okupljajući ugledne suradnike iz cijele Hrvatske na šibenskim temama priskrbio je ovom gradu prijatelje: književnike, znanstvenike, slikare. U svojim izdanjima šibenske teme je učinio relevantnim temama hrvatskog kulturnog i duhovnog života. Istodobno iskoristio je i sve šibenske resurse, podigao kulturu knjige i čitanja na nove, nikad ranije dosegnute razine.

Prijateljeva sam s njim godinama, desetljećima, od gimnazijskih dana. Upoznali smo se u astronomskoj sekciji koju je pokrenuo Milivoj i koju je vodio koncem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Kasnije smo na istom fakultetu studirali iste studentske grupe, a znatno kasnije radili zajednički na projektu "Tihih pregalaca", organizirali skupove, predstavljanja knjiga. Nalazili smo se redovito, posljednjih godina je gotovo ritualan bio susret u Dubravicama za svetog Roka, kad bi on sa svojom Nadom po "zvizdanu" dolazio, najčešće javnim prijevozom, lokalnim autobusom koji obično bez voznog reda povezuje sela skradinskoga zaleđa.

Gimnazijska astronomska sekcija nije pokrenuta zbog politike, iako su te godine bile njome bolno obilježene. Nastala je ona kao odmak od svakodnevice, kao otkrivanje prostora slobode, upućivanje u tajne svemira, propitivanje

znanosti, filozofije, izraz mladenačke znatiželje i energije. U njoj su se bistrile ideje, promišljao i tražio smisao života, svemira. Iz ove sekcije izrasli su kasnije ugledni znanstvenici, filozofi, intelektualci. Bilo je to vrijeme intenzivnih rasprava o svim pitanjima, astronomija je bila povod, a članovi sekcije su odlazili na studije fizike, filozofije, književnosti, povijesti umjetnosti pa i astronomije. Krov lijepo šibenske kamene zgrade bio je mjesto koje je omogućavalo sagledavanje svakodnevnice iz druge perspektive, ali i mjesto intelektualnog i životnog sazrijevanja. Nerijetko su sastanci završavali u nekoj od šibenskih taverni, uz čašu crnjaka, pokoju slanu srdelu i klapsku *pismu*.

Rasprave o smislu života, umjetnosti, bitka, smrti nastavile su se i u Zagrebu gdje je većina nas otišla na studij. I tu je Milivoj bio stožerna figura, on je u našim malim intelektualnim kružocima najčešće vodio glavnu riječ, a njegove teze o pojedinim pitanjima bile su plod zrelog promišljanja i dubokog uvida u literaturu i rezultat sintetskog uma. Sjećam se višednevnih i višenoćnih diskusija oko biti umjetnosti. Bila je to vježba retorike, platonovske majeutike, dijalektike. Postavljale su se opozitne teze koje su se onda branile argumentima i elaboracijama, ali ponekad podcrtavale lupanjem šaka po ormaru. Tu je Milivojeva narav dolazila do izražaja: bio je strastven i vehementan, energičan ali i duboko razložen u argumentaciji, logičan i uvjerljiv. Kao i svakoj generaciji teme su nametali autoriteti (u našem slučaju to je bio naš gimnazijski profesor filozofije Ivo Brešan čiji je duhovni utjecaj dodatno pojačan njegovom književnom karijerom i znamenitom "Mrdušom", u optjecaju su bile i Dänikenove provokativne teze, duboke brazde ucrtavale su u nas prva studijska iskustva, a svi smo bili u većoj ili manjoj mjeri zaraženi Borgesom), ali bilo je to doba mladenačkog propitivanja i megdana s mnogim autoritetima. Nije to bilo (pod)svjesno mladenačko odbacivanje uzora, iako je bilo i toga. Prije je to bilo nestrpljivo propitivanje vlastitih teza i uvjerenost da su umjetnost i filozofija svemoguću u rješavanju zagonetki života i smrti. Bio je to svojevrsni dijalog ili bolje reći obračun sa svojom literaturom i svijetom oko sebe, nalaženje novih putova i konačnih odgovora već na početku pravog intelektualnog života. Mnoge od nas te su rasprave, teme i odnosi definirali za cijeli život.

U javnoj memoriji grada i Hrvatske Milivoj će ostati zabilježen kao izvanredno sposoban i uspješan ravnatelj jedne od najboljih knjižnica u Hrvatskoj, vrstan knjižničar kojemu je knjižničarska struka dala zaslužena priznanja, i kao plodan izdavač koji je u više biblioteka knjižnice izdao preko 100 naslova. Međutim, ono po čemu je neopravdano zanemaren i što ostaje pomalo u drugome planu njegova javnog djelovanja, jesu njegova autorska djela: *U pohvalu od grada Šibenika – pisana riječ od najstarijih vremena do danas* i *Stari Šibenik: skalama, kalama i butama*. Tome treba pridodati i znalački vodič o šibenskom simbolu – katedrali Svetog Jakova.

Sve njegove knjige imaju jednu temu: Šibenik, njegovu kulturnu, a osobito pisanu povijest, od danijskih cipusa, preko Šibenske molitve do suvremenih književnih stvaralaca. Knjiga *U pohvalu od grada Šibenika*, u naslovu parafraza Divnićeva izričaja, produkt je Zenićeva dubokog i preciznog uvida u šibensku književnu povijest, njegova sinteza te povijesti, kompetentna, znalačka, stilski dotjerana. Svaka takva povijest izlaže se nizu opasnosti koje je u tren oka mogu degradirati i svesti u lokalne, provincijske okvire, a takvim učiniti i njenog autora.

Ova je to ne samo izbjegla nego je nadišla te okvire, utvrđujući i procjenjujući prema književno-povijesnim, stilističkim i drugim značajkama ulogu svakog od tih velikih ili malih šibenskih stvaralaca i njihov doprinos gradskoj ali i široj kulturnoj povjesnici. Takav pregled mogao je napraviti samo stručnjak Milivojeva uvida i sprema. Mnogi zanemareni autori ovdje su dobili zasluženo priznanje, drugi, razvikaniji, svoju pravu mjeru. Ipak, knjiga nije akademski diskurs, govori ona živim stilom kroz prizmu književnosti o slavnim, ali i teškim trenutcima u povijesti grada podno Šubićevca.

Druga knjiga, *Stari Šibenik: skalama, kalama i butama*, objavljena 2010. godine u uglednoj ediciji izdavačke kuće AGM, njegov je doživljaj Šibenika, svakog njegova kutka, rukopis gradskih kontura i zakutaka, literarna šetnja svakom od ulica, crkvi, korak po korak zajedno s šibenskim ribarima, težacima, duhovnicima, književnicima. Stari Šibenik, "grad toliko opjevan i neotkriven", oživio je, a istodobno je postao slika. Iz svake priče izvire njegova duboka ljubav za Šibenik, snažna i duboka, ali ne posesivna. Prve dvije riječi iz uvoda glase "naš Šibenik", čime ga je podijelio sa svima onima koji ga osjećaju svojim, a i s nama koji uzimamo knjigu u ruku. A iz tih riječi čita se i Milivojeva narav: skromnost, samozatajnost, bijeg od pompoznosti i blještavila u skromne kutke vlastita grada, u svoju obitelj koju je toliko volio i kojoj je bio odan, među prijatelje s kojima se rado družio i knjiga s kojima je živio i bez kojih nije mogao.

Na Gorici, punoj "tajanstvene samoće", gdje se rodio, izabrao je i svoje posljednje počivalište, ispod tvrđave svetog Mihovila. Tamo je mir najrječitiji, a pogled na živi Šibenik najljepši. Bdjet će Milivoj nad svojim voljenim Šibenikom, a mi ostajemo sjećati se zajedno s Lorcom na "sjajnu zrelost njegova duha" i "tugu što je izbijala iz njegove smione radosti".

Marinko Šišak

AKADEMIKU MIROSLAVU ŠICELU (1926.-2011.) U SPOMEN

S dubokim poštovanjem i zahvalnošću prisjećamo se akademika Miroslava Šicela, preminuloga 25. studenoga 2011. u 86. godini života, čovjeka koji je ostvario iznimno bogat doprinos hrvatskom nacionalnom kolektivitetu - hrvatskoj znanosti, umjetnosti i kulturi i prosvjeti; nadasve hrvatskoj književnoj historiografiji.

Miroslav Šicel rođen je 16. kolovoza 1926. god. u Varaždinu. Završivši studij jugoslavenskih jezika i književnosti te ruskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao 1950. godine. Nastavničku karijeru počinje kao srednjoškolski profesor radeći u nekoliko zagrebačkih gimnazija, a nastavlja je – nakon što je 1957. izabran za asistenta na Katedri za noviju hrvatsku književnost – na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na istom je fakultetu i doktorirao 1962. obranivši disertaciju *Franjo Horvat Kiš – tehnika pisanja malog pisca*; iste je godine izabran u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a 1974. postaje redovitim profesorom na Katedri za noviju hrvatsku književnost, na kojoj vrlo aktivno, vrlo plodotvorno djeluje – i kao nastavnik i kao znanstvenik, jedno vrijeme i kao voditelj Katedre – do umirovljenja 1996. godine. Znanstveni i nastavnički habitus Miroslava Šicela nije ostao vezan samo za matičnu katedru i fakultet, nego je jednim dijelom profiliran i u inozemstvu – akad. god. 1956./1957. bio je na specijalizaciji za metodologiju proučavanja književnosti u Poljskoj, kod profesora Markiewicza u Krakowu; kao gost profesor ili pak po pozivu predavao je hrvatsku književnost na više europskih sveučilišta: u Kölnu, Moskvi, Lenjingradu, Budimpešti, Berlinu, Krakowu, Mannheimu, Kopenhagenu, Warszawu, Göttingenu, Leipzigu, Giessenu. Uz znanstveno-nastavnu djelatnost, Miroslav je Šicel obavljao više drugih odgovornih poslova: bio je direktor Instituta za književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, šef Katedre za noviju hrvatsku književnost te predstojnik Odjela za jezike i književnost na istom fakultetu; predsjednik Hrvatskoga filološkog društva; predsjednik Saveza slavističkih društava Jugoslavije; član uredništva časopisa *Croatica* i *Filologija* itd.

Koliko je rad Miroslava Šicela prepoznat i priznat u hrvatskoj znanstvenoj, prosvjetnoj i kulturnoj javnosti svjedoče radovi istaknutih hrvatskih znanstvenika (N. Batušića, V. Brešića, I. Frangeša, C. Milanje, K. Nemeca, D. Rosandića, J. Skoka i dr.), objavljeni u zbornicima posvećenima akademiku Šicelu, u pojedinačnim knjigama ili pak u periodici; svjedoči to i činjenica da je istaknuti profesor i znanstvenik 1983. postao članom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (prvotno kao član suradnik, a od 1996. kao redoviti član) te da je za svoj rad dobio više nagrada i priznanja: 1974. nagradu "Božidar Adžija" za knjigu *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti*; uz šezdesetu obljetnicu života, 1986., nagradu za životno djelo "Davorin Trstenjak"; nagradu za životno djelo Grada Varaždina, 2005.; odlikovanje Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića, 1999.; počasni doktorat Sveučilišta u Rijeci, 2001.

Prvi rad o književnosti Miroslav Šicel objavio je još u srednjoškolskoj dobi ("Čitajući Kovačića", *Hrvatska mladost*, 1944.); kao srednjoškolski profesor

piše kritičke članke o recentnoj književnosti te o pitanjima nastavničke struke, a zaposlivši se na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, kao čovjek "koji je čitav svoj radni vijek ugradio u hrvatsku književnost i književnu historiografiju"¹, u punoj će mjeri razviti svoj vrlo plodan književni, znanstveni i stručni rad. Intenzivno i znanstveno odgovorno baveći se novijom hrvatskom književnošću više od šezdeset pet godina, sve do posljednjih mjeseci života – sudjelujući na brojnim kroatističkim i slavističkim skupovima, objavljujući i surađujući u istaknutim znanstvenim edicijama – afirmirao se kao jedan od najistaknutijih povjesničara hrvatske književnosti, prepoznatljive Barčeve književno-povijesne orijentacije, sljedbenik tradicije hrvatske znanosti o književnosti (posebice svojih velikih prethodnika Vatroslava Jagića, Branka Vodnika i Antuna Barca), ali i njezin inovator, koji je tradicionalne koncepcije povijesti hrvatske književnosti obogatio i uskladio s modernijim analitičkim konceptom vrednovanja književnosti, posebice onim Ive Frangeša.² Objavio je dvadesetak knjiga te više od dvije stotine znanstvenih i stručnih radova; priredio je nekoliko antologija (*Antologija hrvatske kratke priče*, 2001.; *Antologija hrvatskog književnog eseja 20. stoljeća, I i II*, 2002.) te izdanja većeg broja djela hrvatskih pisaca (u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, kao i u *Stoljećima hrvatske književnosti*, te u nakladama "Školske knjige" i "Mladosti"). Od književnopovijesnih djela Miroslava Šicela najznačajnije su knjige: *Pregled novije hrvatske književnosti* (1966., 1971., 1979.), *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti* (1971.), *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti* (1972.), *Književnost moderne* (1978.), *Hrvatska književnost* (1982.), *Riznica ilirska 1835.-1895.* (1985.), *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* (1997.), petoknjižje *Povijest hrvatske književnosti* (knj. I – *Od Andrije Kačića do Augusta Šenoae*, 2004.; knj. II – *Realizam*, 2005.; knj. III – *Moderna*, 2005.; knj. IV – *Hrvatski ekspresionizam*, 2007.; knj. V – *Razdoblje sintetičkog realizma /1928.-1941./*, 2009.), moderno napisana znanstvena sinteza u kojoj je kritički valorizira hrvatsku književnost od Andrije Kačića Miošića do 1941. godine. Uz književnopovijesne sinteze, Miroslav Šicel objavio je monografije *Matoš* (1966.), *Kovačić* (1984.), *Gjalski* (1984.), *Rikard Jorgovanić* (1991.) te knjige studija i eseja *Osmišljavanja* (1987.), *Ogledi iz hrvatske književnosti* (1990.), *Hrvatski književni obzori* (1997.), *Pisci i kritičari*, 2003., *Hrvatski književni retrovizor* (2011.). U tim je radovima, pišući o velikom broju književnika, Šicel obradio širok spektar problematike iz hrvatske književnosti; zamjetne su pri tom njegove sklonosti ka

¹ Krešimir Nemeč, Predgovor, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU*, br. 16-17/2006., str. 15.

² "Već je u članku *Antun Barac – Ivo Frangeš ili: od filologije do estetike*, analizirajući Barčevu i Frangešovu ideju povijesti književnosti, Šicel izrekao jednu značajnu opasku. Naime, uspoređujući jedan i drugi tip metodologije, on ističe kako je za Barca, po stupnju važnosti, na prvome mjestu nacionalno značenje hrvatske književnosti, potom element ljudskog smisla, a tek na trećem mjestu umjetnička vrijednost. Za Frangeša pak, drži Šicel, redosljed je obrnut, dakle s prevalencijom estetske vrijednosti i stilske uspješnosti (usp. Šicel, 2003:320). Ako se pomnije iščitavaju Šicelove povijesti hrvatske književnosti, razaznat će se nastojanje da se te dvije 'krajnosti' pomire. Riječ je o tome da se uvaži i Barčeva nastojanja i zalaganja, kad je riječ o hrvatskoj povijesti književnosti, a kod Barca, kao i u Šicela, moramo imati na umu upravo ono 'hrvatske', kao i Frangešovo uvažavanje umjetničke vrijednosti i stilske karakteristike, sve u Šicelovu 'ključu' atipičnosti. Taj tip kompromisa jamačno ne vodi do konformizma nego do trijeznoga modeliranja tipa književnopovijesne metode koja mora voditi računa o daleko širem spektru uvjetovanosti književnoga djela, ako ne želi upasti u svojevrsni estetički monumentalizam kakvog je zagovarao primjerice Haler. Toga će se načela (kompromisa) držati i Šicel." (Cvjetko Milanja, "Šicelova koncepcija i metodologija povijesti književnosti", *Kolo*, br. 5-6/2011., internetski izvor: http://www.matica.hr/kolo/kolo2011_5.nsf/AllWebDocs/Sicelova_koncepcija_i_metod... 5. 9. 2012., str. 2.)

piscima bliskim njegovu zavičaju – posebice prema A. Kovačiću, K. Š. Gjalskom, A. G. Matošu, M. Krleži, F. Horvatu Kišu, S. Kolaru – te vrlo istančan književno-kritički senzibilitet za njihovo stvaralaštvo, koji je došao do izražaja i u većem broju radova o S. S. Kranjčeviću, V. Nazoru, I. Brlić-Mažuranić i A. Cesarcu, pa i u radovima u kojima je, tragom A. Barca, otkrivao "veličinu malenih"³ (J. Leskova, R. Jorgovanića, J. Draženića, Z. Marković i dr.); u većem broju radova, kao vrstan znalac, piše o književnopovijesnim istraživanjima i o istaknutim hrvatskim kritičarima i povjesničarima književnosti (i starijima i suvremenima), posebice često o A. Barcu.

Veoma važan segment znanstvenoga i stručnog rada Miroslava Šicela čine brojni udžbenici književnosti za srednje škole, recenzije udžbenika i metodički priručnici za nastavnike te članci o unapređivanju nastave književnosti; isto tako i sudjelovanje u stvaranju novih nastavnih programa iz hrvatskog jezika i književnosti za srednju školu te zauzetost u promicanju novih smjernica u književnom odgoju.⁴ Srednjoškolske udžbenike o književnosti – u koautorstvu s I. Frangešom, V. Zaninovićem, K. Nemecom, J. Skokom i D. Rosandićem – objavljivao je od 1962. godine, pa su preko njih brojne generacije učenika u Hrvatskoj stjecala znanja o književnosti. Prema sudu jednog od njegovih suautora, Dragutina Rosandića, "u povjesnici izdavanja udžbenika i priručnika književnosti u Hrvatskoj upravo Miroslavu Šicelu pripada čelno mjesto među povjesničarima hrvatske književnosti".⁵

Kao jedan od "arhitekata kroatistike"⁶, kao jedan od najzaslužnijih za promicanje svijesti o hrvatskoj književnosti kao temeljnom segmentu nacionalne kulture, akademik Miroslav Šicel svojim je impozantnim književnopovijesnim i književno-kritičkim opusom, vrlo opsežnim redaktorskim i uredničkim radom, te višedecenijskom sveučilišnom nastavničkom djelatnošću, kao i radom na udžbenicima za srednje škole, dao je velik, iznimno značajan doprinos hrvatskoj znanosti, umjetnosti i kulturi i višestruko obogatio brojne generacije srednjoškolskih učenika, studenata kroatistike, nastavnika i znanstvenika. Kao njegova studentica, mogu reći: ne samo znanjem! – baš kako napisao njegov student i suradnik Krešimir Nemeć, "Uvijek susretljiv, izrazito pozitivne energije, hedonist u plemenitom smislu riječi – studentima je bio omiljeni profesor, a kolegama drag prijatelj i nesebičan savjetnik."⁷ Hvala, Profesore!

Zvezdana Rados

³ Njegova doktorska teza vezana je upravo za jednog od takvih autora: *Franjo Horvat Kiš – tehnika pisanja malog pisca* (1962.).

⁴ Usp. Dragutin Rosandić, "Miroslav Šicel kao suautor udžbenika hrvatske književnosti", *Kolo*, br. 5-6, 2011., http://www.matica.hr/kolo/kolo2011_5.nsf/AllWebDocs/Miroslav_Sicel_kao_suautor_u... 5. 9. 2012., str. 1.

⁵ Isto, str. 4.

⁶ Krešimir Nemeć, "Štovanje tradicije, osjećaj mjere", *Vijenac*, br. 463, 1. prosinca 2011.

⁷ Isto.

VÁCLAV HAVEL – ČOVJEK KOJI NE PRIPADA SAMO JEDNOME NARODU I JEDNOME VREMENU

U posljednjoj nedjelji Došašća, 18. prosinca 2011., u svom domu u Hrádečku kraj Trutnova umro je Václav Havel, pisac i državnik, miljenik svoga naroda i cijeloga istinoljubivoga svijeta. Njemu u spomen te su večeri zvonila zvona svih crkava i kapela u Češkoj. Narod koji i o dramatičnim trenutcima u svojoj povijesti radije govori s blagim humorom nego s patetikom, oprostio se sa svojom nacionalnom ikonom s emocijama koje nije moglo zasjeniti ni dostojanstvo posljednjega ispraćaja. Jer Havel nije bio ni *običan* pisac ni *običan* državnik; on je nadasve bio simbol težnje svoga naroda za slobodom, istinom i pravednošću, veliki humanist našega vremena i jedan od posljednjih autoriteta u svjetskoj politici, kojemu karizma vođe nije pomutila vedrinu duha i pogled na *obične* svakodnevne stvari. Netko je u šali rekao da Havel nije bio ni najveći pisac ni najveći državnik, ali je bio najveći pisac među državnicima i najveći državnik među piscima.

Havel je rođen 5. listopada 1936. u Pragu, u obitelji poznatih praških intelektualaca i poduzetnika, koja je u komunističkoj Čehoslovačkoj pretrpjela velike nepravde i gubitke. Zbog svoje političke nepoćudnosti već je 1950. godine izbačen iz škole pa se 1951. zaposlio kao kemijski laborant i upisao u večernju gimnaziju, koju je završio 1954. Godine 1955. počeo je studirati ekonomiju, ali je nije završio. Po odsluženju vojnoga roka (1957.–1959.) zaposlio se u praškom kazalištu ABC kao scenski tehničar. Od 1960. do 1968. radio je u kazalištu Na zábradlí (Na ogradi) – najprije kao scenski tehničar, a zatim kao asistent režije. Tu su mu izvedene i prve drame. U međuvremenu je (1962.–1966.) završio studij dramaturgije na DAMU. Sve do 1989. imao je status slobodnjaka (samo je 1974. radio kao radnik u trutnovskoj pivovari!); 1965. postao je član uredništva književnoga časopisa *Tvář* (Lice) i predsjednik Aktiva mladih čehoslovačkih pisaca, a 1968. je postao predsjednik Kruga nezavisnih pisaca. Godine 1969. optužen je za podrivanje države, a 1970. mu je zabranjeno objavljivanje. Amaterska izvedba njegove *Prosjacke opere* koncem 1975. u Hornim Počernicama bila je povod općem progonu autora i svih sudionika predstave zajedno s gledateljima. Iste godine Havel osniva samizdat Edice Expedice, a 1977. postaje suosnivač i jedan od trojice glasnogovornika glasovite Povelje 77. Tada je zbog narušavanja ugleda države u inozemstvu uvjetno osuđen na četrnaest mjeseci zatvora. Međutim, on već 1978. postaje suosnivač Odbora za zaštitu nepravredno progonjenih (VONS) i iste godine, opet zbog podrivanja republike, biva bezuvjetno osuđen na četiri i po godine. Iz zatvora je zbog zdravstvenih tegoba pušten 1983. Tada se kao unutrašnji disident posvetio samizdatu; od 1986. do 1989. bio je član uredništva samizdatova časopisa *O divadle* (O kazalištu), a 1987. jedan od inicijatora i suurednik samizdatovih *Lidovih novina* (Narodnih novina). Godine 1988. postao je član češkoga Helsinškoga odbora i prvi se put nakon 19 godina javno oglasio na folk festivalu u Lipnici nad Sázavom. Početkom 1989. ponovno je osuđen na devet mjeseci zatvora, a krajem iste godine već je inicirao peticiju Nekoliko rečenica, a zatim i proglas Građanskoga foruma

s kojim je započela Baršunasta revolucija. Kao karizmatični vođa općenarodnoga pokreta izabran je u prosincu 1989. za posljednjega predsjednika Čehoslovačke, a u veljači 1993. za prvoga predsjednika samostalne Češke republike. Politiku je službeno napustio 2003. i posvetio se dramskom stvaralaštvu i književnosti.

U književnosti se prvi put javio 1956. kritikom u časopisu *Květen* (Svibanj). Objavljivao je u domaćim i inozemnim disidentskim časopisima kao što su *Divadlo*, *Kultura*, *Host do domu*, *Tvář*, *Revolver Revue*, *Obsah*, *Listy* (Rim), *Svědectví* (Pariz), *Obrys* (München), *Rozmluvy* (London), *Proměny* (New York), *Západ* (Ottawa)... Njegov književni opus teško je opisati ukratko; TORST mu je 1999. tiskao sabrana djela (*Spisy*) u 8 svezaka: 1. Pjesme/Antikodovi, 2. Drame, 3. i 4. Eseji i drugi tekstovi (od 1953. do 1989.), 5. Pisma Olgi, 6. Govori iz 1990.–1992., 7. i 8. Govori i drugi tekstovi iz 1993.–99. i 1999.–2006. Iako su mu drame obuhvaćene samo jednim sveskom, Havel je upravo dramama stekao svjetsku popularnost.

Nakon groteske *Vrtna svečanost* (*Zahradní slavnost*, 1963.) koja mu je donijela velik uspjeh, zaredale su drame *Službena obavijest* (*Vyrozumění*, 1965.), *Otežana mogućnost koncentracije* (*Ztížená možnost soustředění*, 1968.), *Urotnici* (*Spiklenci*, 1974.), *Prosjačka opera* (*Žebrácká opera*, 1975.), *Audijencija* (*Audience*, 1976.), *Otvorenje izložbe* (*Vernisáž*, 1976.), *Protest* (1979.), *Planinski hotel* (*Horský hotel*, 1981.), *Pogreška* (*Chyba*, 1983.), *Largo desolato* (1989.), *Asanacija* (*Asanace*, 1989.), *Kušnja* (*Pokušení*, 1990.) i druge. U središtu Havelovih drama je problem čovjekova identiteta u zamršenom odnosu između nemoćnoga pojedinca i otuđenoga sustava, osobe i režima koji briše svaki osobni doživljaj zbilje. Tome apsurdnom odnosu Havel daje fini, tipično češki crnohumorni ton po kojemu je njegov *rukopis* prepoznatljiv i vrijedan povijesnoga pamćenja.

Nažalost, prijevodi njegovih djela na hrvatski nisu brojni. Uz prve izvedene drame (1966.) *Izveštaj* i *Drugarsko veče* (u prijevodu B. Mrkšića), prevedene su mu i drame *Iskušavanje* (K. Ivanković), *Audijencija* i *Izložba* (I. Kušan), *Očajno smiješno* (D. Ruljančić), *Odlazjenje* (R. Kuchar – u *Antologiji novije češke drame*) i *Leptir na anteni* (M. Peradin), memoarski razgovor s K. Hvižd'alom *Saslušanje na daljinu* (P. Jirsak), zbirka govora *Sve je moguće* (M. Hribar) i niz drugih tekstova. Hrvatski ga gledatelji najbolje pamte po izvedbama jednočinki *Audijencija* i *Izložba* u režiji B. Viočića, koje su 1980. proglašene predstavama godine. Tada je Havel bio u zatvoru i pisao svoja glasovita pisma Olgi.

Neprevedena *Pisma Olgi* možda najviše govore o Havelovu golgotskom usponu do ispunjenja osobne životne misije. U jednome od njih piše: "Da, čovjek je uistinu – poput Krista na križu – pribijen na sjecište paradoksa: razapet između horizontale svijeta i vertikale bitka, rastrgan između beznadnosti življenja s jedne strane i nedohvatljivosti apsoluta s druge, balansira između patnje zbog nepoznavanja svoje misije i radosti njezina ispunjenja, između ništavnosti i punine smisla. I poput Krista pobjeđuje upravo zahvaljujući ponajprije svojim porazima: promatranjem apsurdna opet pronalazi smisao, samozatajnošću iznova pokazuje svoju odgovornost, porazom višekratnoga zaslužjenja pobjeđuje u najmanju ruku sam sebe (kao objekt životnih iskušenja), a smrću – svojim posljednjim i najvećim porazom – definitivno pobjeđuje svoju raspolućenost... (...) Sve ovo vrijedi i za ova moja razmišljanja. I ona su poraz, jer u njima nisam ni otkrio ni izrekao ništa što već odavno nije otkriveno

i sto puta bolje izrečeno – a unatoč tome su pobjeda; ako ništa drugo, kroz njih sam postigao (svladavši tolike banalne vanjske i duboke unutrašnje prepreke, kakve nikomu ni u kakvom pisanju ne želim) bar to da mi je sada bitno bolje nego kad sam s njima započinjao. To je čudno, ali možda sam sada čak i sretniji nego ikad u posljednje vrijeme" (4. IX. 1982., 144. pismo Olgi).

S obzirom na Havelovu pjesničku dušu, to i nije tako čudno. U jednoj svojoj mladenačkoj pjesmi iz zbirke Drhtaji (*Záchvěvy*, 1954.) on se predstavlja upravo kao pjesnik:

Želite znati tko sam? Ja sam Whitman,
Majakovski i Pablo Neruda,
Baudelaire, Rimbaud, Petrarca i Edgar Allan Poe,
ja sam Mácha i Erben, Jan Neruda, Vrchlický
i Březina,
ja sam svi oni. Prigovarate da sam neskroman,
ali ja kažem –
kad ne bih bio svi oni ili kad to
o sebi ne bih mislio,
kad ne bih mislio da u meni gori isti
čudesni oganj koji je planuo i u njima,
uopće ne bih smio ni posegnuti za perom!

U Havelu je do kraja života gorio taj *čudesni oganj* koji gori u svim velikim pjesnicima i čini ih dovoljno snažnima da mogu pregorjeti sebe i izgorjeti za druge. Pišući drame u kojima su se prepoznavali njegovi sunarodnjaci i u kojima je svijet prepoznavao njih, taj je velikan duha bez gorčine ispisivao i svoju osobnu dramu, dramu čovjeka koji ne pripada samo jednome narodu i jednome vremenu. I dovršio je pobjednički.

Dubravka Dorotić Sesar

ODLAZAK ČEŠKOG VELIKANA (JOSEF ŠKVORECKÝ, 27. RUJNA 1924. – 2. SIJEČNJA 2012.)

Josef Škvorecký, veliki češki književnik, esejist, prevoditelj, scenarist, nakladnik, sveučilišni profesor, nositelj nekoliko počasnih doktorata i laureat brojnih čeških i inozemnih nagrada, umro je u Torontu 3. siječnja ove godine u 87. godini života. Češka književnost i kultura izgubili su svoga poslanika koji, ruku na srce, nikada nije bio samo njihov; veličina Josefa Škvoreckog ogleda se u njegovoj univerzalnosti, u šarmu koji je bio pomalo luckast na onaj simpatično češki način, ali u kojem smo se svi mogli prepoznati, u njegovu prijetnju da realizira samoga sebe u vlastitoj viziji slobode – slobode koja nije poznavala nikakve granice i nikakva ograničenja.

Josef Škvorecký rođen je 27. rujna 1924. godine u češkom gradiću Náchodu, koji će kasnije u svojim brojnim proznim djelima autor preimenovati u Kostelec. Nakon završenoga gimnazijskog školovanja, tijekom kojeg se počeo zanimati za jazz glazbu (koja se poput crvene niti provlači čitavim njegovim književnim opusom), Škvorecký je promijenio nekoliko radnih mjesta u različitim tvornicama. Godine 1949. diplomirao je anglistiku i filozofiju na praškom Karlovu sveučilištu, gdje je 1951. stekao i doktorat, a od 1963. imao je status profesionalnoga književnika.

Prve članke, pjesme i prijevode Škvorecký objavljuje 1945. godine u različitim časopisima. Još u svojim književnim počecima Škvorecký pokazuje velik interes za američku kulturu i književnost, a u tom smjeru kreću se i njegovi prevoditeljski afiniteti (preveo je niz djela američkih autora). No tek romanom *Kukavice* (*Zbabělci*) skreće veliku pažnju češke javnosti i kritike na sebe i svoj književni talent. Ovaj opsežni roman autor je pisao u godinama 1948–1949., a objavljen je desetak godina kasnije, točnije 1958. godine. Odmah nakon njegova objavljivanja čehoslovački komunistički režim ga zabranjuje i povlači iz distribucije sve tiskane primjerke. Dokidanjem klišeiziranog crno-bijelog kontrastiranja stvarnosti koje je dominiralo djelima tadašnjeg socijalističkog realizma, otvorenim svjetonazorskim skepticizmom i nepovjerenjem spram bilo kakvih velikih ideologija ili doktrina, kao i promoviranjem prozapadnjačkih vrijednosti (primjerice jazz-a), Škvorecký je na sebe navukao gnjev kulturnih cenzora. Upravo je ovaj roman ustanovio nove okvire tadašnje cenzure, služeći kao orijentir kako za cenzorsku praksu tako i za književnike koji su na njegovu primjeru mogli utvrditi dokle seže tolerantnost režimske kulturne politike.

Politička prašina i polemike koje su krajem pedesetih godina pratile *Kukavice* i njihova autora kvalitetu romana potisnuli su u drugi plan. Ta je nepravda ispravljena u šezdesetim godinama, kada je u ozračju sveopće liberalizacije koja je zavladała češkim društvom ovo djelo revalorizirano. *Kukavice* su prepoznate kao jedan od najvažnijih čeških poratnih romana, označavajući važan graničnik u češkoj književnosti dvadesetoga stoljeća. Nakon toga Škvorecký objavljuje niz djela, između ostalih *Legendu o Emökeu* (*Legenda Emöke*, 1963.), *Iz života boljeg društva* (*Ze života lepši společnosti*, 1965.), *Bas-saksofon* (*Bassaxofon*, 1967.),

Lavicu (Lviče, 1969.) i dr. Dobar dio ovih naslova, kao i onih koje će kasnije objaviti u egzilu, nastavljaju se na poetiku koju je autor zacrtao još u svome romanesknom prvijencu. Ta poetika odiše hrabalovskom čežnjom da se zaustavi sadašnji trenutak, ali i da se evocira prošlost koja je izmakla iz ruku. Iza lepršavog humora i lagodne atmosfere, iza poplave banalnosti svakodnevice u kojoj autor prati doživljaje svog (a)junaka Dannyja Smiřickog, nerijetko vreba latentna nostalgija za izgubljenim vremenima, a živ i razigran stil prožet jetkom ironijom gotovo uvijek krije nekakav politički podtekst. Autorova sklonost raskrinkavanju i ogoljivanju velikih ideoloških iluzija, često prikriivena, a istovremeno vrlo britka, desetljećima je bila kamen spoticanja čehoslovačkom režimu, koji ga je stoga nastojao marginalizirati, pa čak i utišati – doduše bezuspješno. Uz tekstove s prikriivenom socijalnom ili političkom crtom, Škvorecký je još od rane mladosti iskazivao veliko zanimanje za žanr krimića, koji ga je posebice privlačio i čiji je bio velik poklonik. Vidljivo je to kako iz njegove književne prakse (autor je nekoliko krimića o detektivu Borůvki, koji danas imaju status klasika žanra), tako i iz esejistike (potpisuje niz eseja i rasprava o ovome žanru).

Nakon vojne intervencije snaga Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj 1968. godine Škvorecký emigrira isprva u SAD, a potom u Kanadu, koja će ostati njegovim trajnim utočištem i gdje će se zaposliti na Sveučilištu u Torontu. Zajedno sa suprugom Zdenom Salivarovom u Torontu osniva znamenitu egzilsku nakladničku kuću Sixty-Eight Publishers, u kojoj su objavljena brojna djela čeških autora koja su u Čehoslovačkoj bila ili zabranjena ili nisu smjela biti objelodanjena. Škvorecký je ovdje publicirao i vlastite tekstove, koji su nerijetko ilegalnim kanalima stizali u domicilnu kulturnu sredinu: *Oklopni bataljun* (*Tankový prapor*, 1971.), *Mirakul* (*Mirákl*, 1972.), *Sjajna sezona* (*Prima sezóna*, 1975.), *Inženjer ljudskih duša* (*Přiběh inženýra lidských duší*, 1977.)...

Zanimljivo, emigracija Josefa Škvoreckog bila je zapravo veliki dobitak za češku kulturu. Za razliku od njegovih brojnih sunarodnjaka koji su se zatekli u sličnoj (emigrantskoj) situaciji, prilagodba u novoj sredini u njegovu slučaju bila je bezbolna, pa čak i stvaralački poticajna. Svoju emigraciju Škvorecký je doživljavao kao *poslanje* i u svojoj misiji nije posustajao čak ni nakon što je njemu i njegovoj supruzi 1978. godine oduzeto čehoslovačko državljanstvo. Josef Škvorecký godinama je imao ulogu svojevrsnog mosta između Čehoslovačke i slobodnog svijeta; osoba je to koja je možda u najvećoj mjeri zadužila češku kulturu u inozemstvu. Škvorecký je vjerovao u češku kulturu u vrijeme kad je u nju malo tko vjerovao, vjerovao je u njezinu univerzalnost. I ne samo to: bio je uvjeren da bi svijet bio znatno osiromašen kad ne bi bio upoznat sa suvremenom češkom književnošću, filmom, glazbom. O svemu tome svjedoči golem esejistički opus koji je ostavio iza sebe, a u kojem je s velikim entuzijazmom u brojnim stranim i češkim egzilskim časopisima odabrane probleme iz češkog kulturnog miljea nastojao približiti čitateljima u inozemstvu.

Od devedesetih godina prošloga stoljeća, odnosno nakon pada komunističkog režima u Čehoslovačkoj, Škvorecký je redovito posjećivao Češku, premda je Toronto sve do autorove smrti ostao njegovim domom. U matičnoj domovini, u kojoj je u novoj društveno-političkoj atmosferi uživao status živućega klasika, pa gotovo i svojevrsnog idola, Škvorecký osniva Književnu akademiju (Privatna visoka škola Josefa Škvoreckog), Privatnu gimnaziju Josefa Škvoreckog i Nagradu Josefa

Škvoreckog. Godine 1990. čehoslovački predsjednik Václav Havel dodjeljuje mu prestižno odlikovanje Red Bijelog lava za "izniman doprinos u obnavljanju slobode i demokracije u našoj domovini, za književnu i uredničku djelatnost u egzilskoj nakladničkoj kući Sixty-Eight Publishers". No možda i najveće priznanje Češka (tada još Čehoslovačka) mu je odala prilikom drugog izdanja *Oklopnog bataljuna* u Pragu (dvadeset i jednu godinu nakon što je prvo praško izdanje zabranjeno i konfiscirano), koje je dosegulo nakladu od nevjerojatnih 150 000 primjeraka!

Spomenimo i to da je Josef Škvorecký bio priznat i popularan i na našim prostorima. Zanimljivo je da je prvi prijevod *Kukavica* na neki strani jezik objavljen upravo u Jugoslaviji 1967. godine, premda ovaj roman još uvijek čeka na svoje prvo hrvatsko izdanje. A tu nepravdu tek treba ispraviti.

Matija Ivačić

IN MEMORIAM
PROF. DR. SC. STOJAN VRLJIĆ
(1950. - 2012.)

Kada do nas dopre vijest o smrti čovjeka kojega smo poznavali, gotovo se svakodnevno s njim družili i poslovno i privatno, za trenutak ostanemo nijemi, a u nama se javi nevjerica: zar je moguće, otkuda tako odjednom, iznenada.

Profesor dr. sc. Stojan Vrljić rođen je 28. travnja 1950. godine u Bogodolu kod Mostara. Pučku školu polazio je u Vođincima (Vinkovci) i na Širokom Brijegu, a gimnaziju na Širokom Brijegu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1974. godine završio je studij hrvatskog jezika i književnosti (kao A predmet) i ruski jezik i književnost (kao B predmet). Poslijediplomski studij završio je 25. ožujka 1980. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirao je na temu: *Lingvostilistička analiza ruskog prijevoda Andrićeve Na Drini ćuprija*. Disertaciju s naslovom *Kontrastivna lingvostilistička analiza njemačkih verzija iz opusa Ive Andrića* obranio je 22. prosinca 1988. godine, na Sveučilištu u Zagrebu.

Radio je kao profesor hrvatskog jezika neprekidno od 1. ožujka 1974. godine. Najprije je bio profesor u srednjoj školi u Uskoplju, Bugojnu i Rottweilu (SR Njemačka). Nakon povratka iz inozemstva radio je kao profesor hrvatskog jezika na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru predavao je Stilistiku, Poredbenu slavensku gramatiku i Uvod u teoriju jezika. Od 2003. godine nositelj je kolegija Morfologija hrvatskoga standardnog jezika, Sintaksa hrvatskoga standardnog jezika, Jezik u funkciji umjetnosti i Poredbena slavenska gramatika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Također, predavao je i na poslijediplomskom znanstvenom studiju "Jezici i kulture u kontaktu".

Znanstvena djelatnost dr. sc. Stojana Vrljića može se podijeliti u više cjelina i čine je njegovi znanstveni radovi otisnuti u knjigama, časopisima i sudjelovanjima na brojnim skupovima i rad u uredništvu. Bio je mentorom pri izradi diplomskih radova većem broju studenata.

Tijekom svoga radnog angažmana profesor Vrljić je potvrdio i svoje organizacijske sposobnosti. Dužnost dekana Pedagoškog fakulteta Sveučilišta u Mostaru obavljao je od 1992. do 2000. godine. Kao dekan izvršio je transformaciju Pedagoške akademije u Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru. Povodom 25. obljetnice Sveučilišta u Mostaru dodijeljeno mu je posebno priznanje u znak zahvalnosti za očuvanje i razvitak Sveučilišta u Mostaru.

Stojan je 13. travnja krenuo na put. Umjesto na taj put, Stojan je otputovao onamo "odakle ni jedan putnik s tih granica više se ne vraća".

Otišao je tiho, samozatajno, kako je i živio posljednjih godina.

Njegov život, međutim, nije bio tiha bonaca; štoviše, bio je buran i ispunjen nizom odgovornih dužnosti koje je obavljao dugi niz godina, od studentskih

dana, kada je, kao sudionik Hrvatskoga proljeća odležao mjesec dana tamnice s još mnogim "proljećarima", do kasnije političke aktivnosti ratnog mostarskog gradonačelnika i sveučilišnoga nastavnika.

Kada se ratni vihor nadvio i nad Mostar, pokojni je Stojan obnašao tešku i odgovornu zadaću kao gradonačelnik Mostara, te predsjednik HVO-a toga grada. Mi koji smo taj rat preturili preko svojih glava znamo kako je to bilo surovo i teško vrijeme, ali je naš Stojan s punom odgovornošću i požrtvovnošću obavljao i tu svetu zadaću.

Ipak, predanost radu sa studentima nadjačala je politički angažman pa je 1992. godine izabran za dekana Pedagoškog, a kasnije Filozofskog fakulteta, koju je zadaću obavljao punih osam godina, sustavno radeći na tome da taj fakultet postane respektabilna odgojno-obrazovna visokoškolska ustanova, kakvu je danas imamo. Nakon prestanka dekanskog mandata, nastavio je rad na ovoj akademskoj ustanovi kao profesor, a od 2005. godine kao profesor na Filozofskom fakultetu u Splitu, te gostujući profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru.

Kao pisac bio je samokritičan pa vjerojatno zbog toga i nije napisao onoliko koliko je mogao i znao, ali je u svojim knjigama o Andriću ipak ostavio građu koja našega nobelovca osvjetljava u jednome posebnom svjetlu. Vjerojatno je još ponešto imao u svojim rukopisima, ali smrt je bila brža – ugrabila ga je u 62. godini života, u naponu stvaralačke snage.

Stojan će nedostajati – i studentima i kolegama, ali zasigurno najviše svojoj obitelji. Ostat će praznina u srcima, ali i sjećanje na Stojana. Ostat će još mnoge neispisane stranice, ali će one koje je ispisao za svoga života svjedočiti o njemu kao o čovjeku koji je iza sebe ostavio trajne, prepoznatljive znakove pored ovoga smrću ograničenoga puta prema vječnosti, kamo idemo i mi koji smo ostali iza njega. Hvala mu za sve ono što nam je u svome relativno kratkom životu podario, a njemu neka pravedni sudac dadne nagradu za sva njegova djela na ovoj zemlji. Neka mu dragi Bog dadne pokoj vječni u slavi nebeskoj.

Marko Dragić